

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Ս. ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՑ ԱՃԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնէն հասած աւետարներ հեռագիր մը, Ս. Աթոռիս Սրբազան Պատրիարքին կը հաղորդէ մեծ լուր մը. յայտնութիւնը Ս. Հոսիսիսիմեանց նահատակ կոյսերու դամբարանին և հոն ամփոփուած մասունքներուն:

Ամենապատիւ Տ. եղիշէ Պատրիարք
երուսաղէմ

Խոր յուզումով հաղորդում ենք թէ Ս. Հոսիսիմէ վանքի պարիսպի տակ անցնալ տարի գտնուած հնադարեան դամբարանում կատարուող նոր պեղումները յայտնաբերել են գերեզմաններ՝ աճիւններով գլխատուած մարմինների: Շատ հաւանական է որ նահատակուածների աճիւններ են, որոնք, ըստ մեր պատմագիրների, նահատակութիւնից յետոյ ամփոփուած են դամբարանում: Իսկ 618 թուականին Կոմիտաս Կաթողիկոս կառուցել է Հոսիսիմէի տաճարը, այնտեղ տեղափոխելով Հոսիսիմէ կոյսի աճիւնները: Սոյն նորագոյն յայտնաբերումը մի նոր նիւթական վկայութիւն է Հայոց քրիստոնէական հաւատքի պատմական վաւերականութեան: Պեղումները շարունակում են հնագէտ ակադեմիկոս Բարգէն Առաքելեանի ղեկավարութեան ներքոյ: Խնդրում ենք սոյն բարի լուրը Մայր Աթոռիս անունով աւետել հանրութեան, հայ եւ օտար մամուլի միջոցով:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱԶԳԷՆ

Տրդատ Թազաւորի հրամանով կատարուած Հոսիսիմեանց նահատակութիւնը եղաւ անկիւնադարձը Հայոց քրիստոնէացումի պատմութեան: Վաղարշապատ մայրաքաղաքին մօտ թափուած արիւնը մաքուր կոյսերուն, եղաւ աւերակերր նոր հաւատքի արշալոյսին: Աստուածային սնտեպութիւնը, որ «պարթևական մեղապարտ ազգէն» Լուսաւորիչ մը շնորհած էր, որպէսզի «փոքրիկ հօտ»ը Թորգոմայ որդիներուն ըլլայ առաջին ազգը Իր Որդիին Որիւնով փրկուած, Իր Եկեղեցին հիմնեց Հոսիսիմեանց նահատակներու արիւնին վրայ: Այդ նահատակութիւնն էր որ շղթայազերծ ըրաւ Տրդատի դարձի պատմութիւնը, այսինքն՝ Թազաւորին մոլեգնութիւնը, Խոսրովի դուխտի միջամտութիւնը, Լուսաւորչի ելն ի վիրապէն և դարձը Հայոց աշխարհին:

Հրաշալի տեսիլքէն ետք և կառուցանելէ առաջ Միածինի անունով նուիրագործուած Իշման Տաճարը, Հայոց Լուսաւորիչը աւագ պարտականութիւն սեպեց նուիրագործել նահատակներու յիշատակը վկայարաններու կառուցումով: Պատմութիւնը կ'ըսէ մեզի թէ Ս. Գրիգոր ամփոփել տուաւ Կոյսերու մարմինները արկղազործ տապաններու մէջ և զետեղեց զանոնք Այրարատեան դաշտին վրայ կառուցուած առաջին երեք եկեղեցիներու մէջ՝ Հոսիսիմէ, Գայիանէ և Շողակաթ:

Հին եկեղեցին նահատակուած Սուրբերու աճիւններուն վրայ բարձրացուցած է միշտ իր աղօթաւայրը և կոչած զայն մատու, յունարէն մաքրիթիօն բառէն, որ է վկայարան: Եկեղեցին, հաւաքաւայրը հաւատացեալներու, կառուցուած է իրենց արեամբ հաւատքի վկայութիւնը տուած մարտիրոսներու հիման վրայ: Քրիստոնեան հաւատացած է թէ Սուրբը «Տաճար Աստուծոյ կենդան»

ւոյ» է և անոր աճիւնները՝ մնայուն բնակարանը Աստուծոյ Հոգիին: Ինչպէս Քրիստոսի արեւան պատարազը իր հաղորդութեան մէջ կը հաւաքէ հաւատացեալներու ընտանիքը, նոյնպէս՝ Քրիստոսի համար թափուած նահատակութեան արիւնը կը շաղախէ Նկեղեցին, ընելու համար զայն հաւատքի վկայութեան գերագոյն վայրը, սրբատեղին, ուր Աստուած կը շարունակէ բնակիլ «ի մէջ Սրբոց իւրոց»:

Հռիփսիմեանց վկայարանի կառուցումէն երեք դարեր ետք, երբ Կոմիտաս Կաթողիկոս ուզեց կանգնել փառաւոր տաճարը, որ կայ մինչև այսօր, պատմաբանը կ'ըսէ թէ հին վկայարանին պատին մէջ գտնուեցաւ Հռիփսիմէի տապանը: Կոմիտաս Կաթողիկոս չբացաւ զայն, որովհետև կնքուած գտաւ զայն Գրիգոր Լուսաւորչի և Սահակ Կաթողիկոսի կնիքներով: Իր կնիքն ալ աւելցուց տապանին վրայ և «երից հաւատարմաց երրորդ մատանեօք» կնքուած արկղը գետեղեց տաճարի գետնափորին մէջ: Օրմանեան կը վկայէ թէ սողոսկելով մտած է «ցած ու նեղ անցքէ մը» որ տարած է զինք փոքրիկ սենեակ մը, «ճիշդ տաճարին խորանին ներքև», ուր, տապանաձև քարերու շաւի կը պահուէին «Հռիփսիմէի և ընկերներուն ոսկրները»:

Այժմ յայտնաբերուած են անոնք հիմերուն մէջ այն տաճարին, որ հայ ճարտարապետութեան փառքի կոթողն է: Տաճարը կառուցանել տուող նոյն Կոմիտաս Կաթողիկոսի խօսքերով, Հռիփսիմեանց կոյսերուն նուիրուած իր «Անձինք նուիրե սլը» շարականէն, յայտնուած ոսկորներուն համար կրնանք կրկնել.

«Սոքա են քարինք սուրբ հիմնացեալք ի յերկրի,
զոր կանխաւ տեսեալ զուշակեաց մարդարէն.
Ի նոյն ի նիւթոյ շինեցաւ Կաթողիկէ Նկեղեցի.
բարձրացեալ փառօք ի պարծանքս խաչին»:

Խաչի խորհուրդով և ձևով կառուցուած եկեղեցին՝ Ս. Հռիփսիմէի Տաճարը անգամ մը ևս կ'աւելտէ հայ քրիստոնեային գերագոյն ճշմարտութիւնը իր հաւատքին թէ խաչն է մեր պարծանքը. խաչը որ կորսուածներուն համար յիմարութիւն է, «բայց ձեզի որ գտնուած էք՝ խմաստութիւն և զօրութիւն և փրկութիւն Աստուծոյ» (Ազաթանգեղոս): Խաչին զօրութիւնը անգամ մը ևս կը խօսի մեզի Վաղարշապատէն, բանալու համար հաւատքի մեր աչքերը աստուածային սիրոյ մեծ խորհուրդին, որով Աստուած Իր Միածին Որդին զրկեց աշխարհ, Իր արեան գինով գնելու համար մարդը իր մեղքէն և ազատագրելու համար զայն անկումի իր շղթաներէն:

Պատուական Հայրապետը Ամենայն Հայոց կը կրկնէ դարձեալ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի խօսքերը, բնութեւն Հռիփսիմեանց վկայարանի կառուցման առթիւ. «Եւ վկայքս այս լինիցին ձեզ ողորմութեամբ նորա բերք ամուր և աշտարակ հզօր ամրութեան և վերակացութեան բարեխօսութեամբ, հեղմամբ արեանն քաջացեալք, նահատակութեամբն իւրեանց զձեզ առեալ առ Աստուած մատուցանեցին. որ շահեալք զձեզ՝ զիւրեանց նահատակութեանն մարտին ցուցին ձեզ զյաղթող զօրութիւնն»:

Ազգի մատուածութիւնն որ բնակեալ է ի սոսա», անխախտ պահէ նահատակներու արիւնով օծուած մեր Սրբավայրերը, լուսաւորեալ պայծառացնէ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը և այցի զայ բանաւոր Իր հօտին, իր հայրերու սրբազան երկրին մէջ, ի Հայաստան աշխարհ:

Ծ.